

О робинзонкама, адаптацијама и преводима

Интервју са Ан Биргит Ронинг водила Биљана Дојчиновић

Ан Биргит Ронинг је ванредна професорка на Катедри за књижевност, регионалне студије и европске језике (Илос) Универзитета у Ослу у Норвешкој. Она је и ауторка дигиталне базе података *Женске робинзонијаде, библиографија*.

Како сте дошли до теме женских робинзонијада?

Још као млада научница почела сам да радим на робинзонијади као жанру за експериментална предавања и том приликом сам прочитала чланак Женин Блеквел „Њихово острво“ из 1985. године. Оно што ме је фасцинирало, више и од маестралне приче Дефоовог *Робинзона Крусое*, било је њено навођење 26 женских робинзонијада, о којим пре тога нисам ништа чула. Но, зашто је ту било 17 немачких прича о бродоломима са јунакињама из 19. века, а само неколико енглеских и холандских? И која је веза између једне француске из 1787. и једне за децу из 1834. године? Била сам заинтригирана и претпоставком Блеквелове да су романе са јунакињама написале жене, што обично није случај, те би из родне перспективе било подједнако интересантно проучавати мушке приче са женама које су преживеле бродолом и обрнуто!

Десет година након тог експерименталног предавања, имала сам времена да подробније истражим овај феномен, па сам одлучила да обавим систематско истраживање и да документујем све текстове које могу да пронађем, а који би могли да се дефинишу као „женске робинзонијаде“. Пошто су ови радови обично преношени преко географских и језичких граница, често са сличним или различитим насловима, анонимни, са псеудонимом или без назнаке о аутору или преводиоцима, најбољи начин за објашњење и систематизацију пронађеног била је дескриптивна библиографија са веома детаљним информацијама на нивоу издања (аутор коме се дело приписује, издавачи, формат, илустрације, итд.). Као истраживачко средство, библиографија указује на географско и привремено ширење жанра.

Који период обухвата Ваша база података? Колико радова је обухваћено?

Већином сам документовала текстове из 18. и 19. века, али у неким случајевима сам забележила и скорашња нова издања старијих радова. Из периода од 1719. до 1900. године документовано је 92 рада са укупно 400 издања.

Година 1900. постављена је из прагматичних разлога као горња граница; била сам у потрази за заборављеним радовима – који су део “великог непрочитаног”, а књижевности прошлог века је лакше ући у траг. То, свакако, не имплицира да је такав жанр застарео. Бродоломи и опстанак на више или мање напуштеном острву још увек су популарна тема која се обрађује на различите начне и у бројним медијима. А има и женских ликова које су описали мушки аутори (на пример Жирадуова *Сузан и Пацифик*, 1921; Куцијев *Непријатељ*, 1986), а жене писци у 20. веку користиле су сцену напуштеног острва како би приказале мушкобањасте девојчице, као што је случај са *Робинзонком* Чехиње Марије Мајарове из 1940. године или како би промислиле савремена егзистенцијална филозофска питања што је случај са поетским романом *Лирефугл* из 1986. године Данкиње Солвеј Бале. Заједничка одлика ових романа јесте критика савремене европске цивилизације.

Шта је са полом аутора и језицима који су присутни у бази?

С обзиром на то да „женске робинзонијаде“ дефинишем као робинзонијаде које су написале жене и/или оне које имају главне јунакиње, база података обухвата и ауторе и ауторке. Основне категорије су читаоци (одрасли или деца), и врсте: „праве“ робинзонијаде и „псеудоробинзонијаде“ у којима наслов „Робинзон“ метафорички указује на борбу за опстанак која се не одвија на острву, већ на неком другом месту – сибирска шума, америчка прерија...

Док пописани аутори потичу из мање од десет европских земаља, документовала сам издања робинзонијада на више од двадесет различитих језика.

Рад на бази започели сте 2010. године. Како сте осмислили структуру и да ли преправљате категорије у бази? Колико често то чините?

Базу података развили су ИТ стручњаци на факултету блиско сарађујући са мном. Пошто научници који се баве књижевношћу ретко поседују знања за самостално прављење апликација, отворен и детаљан дијалог научника и програмера је неопходан. Моје искуство показује да је овај дијалог посебно значајан, јер особа мора бити детаљна у вези са сопственим истраживачким питањима. Но, понекад је тешко, јер има много одлука које треба донети, а немате поред себе колеге који се баве књижевношћу са којима бисте могли то да размотрите.

Међутим, програмери су били свесни да треба да направе апликацију са библиографијом која би требало да буде корисна и другим научницима. Због тога је структура флексибилна, и док су основне категорије остале непромењене, ја сам преправљала детаље и презентацију током рада на материјалу.

У тексту који је објављен у овом броју Књиженства писали сте о прерађеној верзији Немачке породице Робинзон Јохана Давида Виса коју је урадила Исабел де Монтолиу (1812/1813). Она отвара многа питања у вези са ауторством, преводом, адаптацијом, наставцима и друго, што је значајно и данас. Да ли је овај компликован случај јединствен међу робинзонијадама или их има још? Можемо ли поредити данашње поимање превода и адаптације са оним из 19. века?

Верујем да је ово посебно компликован случај (и из родне перспективе посебно занимљив) и када је реч о ауторству и када је реч о преводу, али није једини. Превод је најчешће подразумевао адаптацију, скраћивања, проширивања и различите начине који би текст начинили релевантнијим и актуелним за нове читаоце. Поред тога, популарни радови у 18. и 19. веку су преношени; они су превођени не једном, већ неколико пута и без икаквих међународних законских ограничења. И Дефоови и Кампови радови се и дан-данас објављују у адаптираним и скраћеним верзијама. Занимљив пример експанзије је француски роман [La nouvelle Robinsonette](#) из 1895. године са ауторовим описом „Е. Гранстром, адаптиран са руског уз дозволу писца Лава Голшмана Ернеста и Жубера“. Ово је, у ствари, адаптација шведског романа [Öjungfrun](#) из 1832. који је написао Густаф Хенрик Мелин. Дело на француском има мало другачији крај у односу на шведски, а приповедање о вулкану

Кракатау (који је избио после првог објављивања романа у Шведској) проширено је. Пронашла сам руску верзију овог дела из 1892. године, која ауторство приписује и Мелину и Гранстерму и која је морала бити преведена на француски, те до сада нисам могла да одлучим да ли је проширени део о Кракатау направљен у адаптацији на руски или на француски језик.

Једна од робинзонијада у Вашој бази података носи наслов Робинзонка на Балкану. Можете ли нам рећи нешто о томе? Да ли је реч о жени са Балкана или о жени која је покушавала да преживи на Балкану?

У ствари, још увек не знам, јер нисам успела да је прочитам. Написао ју је аутор Јозеф Франтишек Андрлик 1893. године на чешком језику. Била бих срећна када бих сазнала нешто више о овом раду, ако има читалаца који би своје читање поделили са мном.

У свом тексту о књизи Исабел де Монтолиу користите термин „преговарање о роду“. Можете ли сумирати шта он означава? Да ли је то трајна одлика жанра чији је наслов помало оксиморон – женске робинзонијаде?

Пошто се под робинзонијадом обично подразумевају наравице о мушким авантурама и о одрастањима дечака, присуство жена и девојака – не само њихово преживљавање у веома непријатељским условима – мотивисано је на више начина. Када у [Le Robinson de douze ans](#) Феликсова мајка удовица верује да је он претрпео бродолом и жели да оде на море у потрагу за њим, госпођа Малес де Булиу нас обавештава да је прво у свом родном граду код учитељице имала часове географије. И млада Ема без мајке у делу Катрин Воиле [Emma ou le Robinson des demoiselles](#) (1834), преживљава, јер ју је отац учио не само побожности и музици, већ и о пољопривреди и о гађању уз помоћ лука и стреле, а овај се роман двосмислено бави и питањем Русоовог схватања образовања. Овакви елементи наравице, као и код Исабел де Монтолиу евокација женских читалаца и женских естета у паратексту, јесу маневри за тражење простора и разлога за постојањем женских протагониста на напуштеном острву и у жанру робинзонијада. „Преговарање” и „преговори” су биле речи популарне у хуманистичким наукама неко време, али с обзиром на то да имају конотацију трговине, вредности и политике, ја сматрам да је термин „родна преговарања” прецизнији за оно што се одвија у овим преговарачким процесима. Но, он, свакако, није ограничен само на овај жанр, јер родна преговарања постоје и у свим областима уметности и културе.

Превела са енглеског Милица Ђуричић